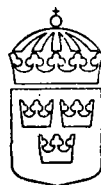

Regeringens skrivelse

1987/88:96

om uppföljning av vissa åtgärder
m. m. efter Tjernobylolyckan

Skr.
1987/88:96

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 25 februari 1988.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Birgitta Dahl

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I december 1986 beslöt riksdagen om beredskapshöjande åtgärder och åtgärder för att mildra konsekvenserna av det radioaktiva nedfallet med anledning av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl. Vidare bereddes riksdagen tillfälle att ta del av vissa internationella åtgärder med anledning av olyckan.

I skrivelsen redovisar regeringen för riksdagens kännedom en uppföljning av dessa åtgärder.

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande och statsråden Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Peterson, Bodström, Göransson, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Thalén

Föredragande: statsråden R. Carlsson, Hellström, Peterson och Dahl

Skrivelse om uppföljning av vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylolyckan

Chefen för miljö- och energidepartementet, statsrådet Dahl, anför efter samråd med övriga berörda föredraganden.

1 Inledning

På förmiddagen den 28 april 1986 uppmättes förhöjd radioaktivitet vid Forsmarks kärnkraftverk. Efter kontroll vid verket och på andra ställen i landet, bl. a. i Studsvik, konstaterades att radioaktiviteten inte kommit från någon svensk anläggning. Kalkyler med hänsyn till väderleksförhållandena närmast föregående dygn samt analyser av nedfallets sammansättning tydde på att det kunde vara en reaktorolycka i Sovjetunionen som givit upphov till det radioaktiva nedfallet. På kvällen samma dag bekräftades officiellt av sovjetiska myndigheter att en allvarlig olycka ägt rum vid kärnkraftverket i Tjernobyl.

Regeringen uppdrog den 7 maj 1986 åt rådet för långsiktiga elanvändnings- och elproduktionsfrågor (energirådet) att mot bakgrund av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl på nytt pröva de grundläggande frågorna om kärnkraftens säkerhet m. m.

I uppdraget till rådet ingick bl. a. att skyndsamt utreda orsakerna till olyckan, kartlägga dess effekter, utvärdera hur olyckan påverkar bedömningen av säkerheten vid de svenska kärnkraftverken samt lämna förslag som ökar säkerheten i Sverige vid kärnkraftsolyckor utomlands.

Samtidigt som regeringen gav rådet uppdraget tillkallade jag en särskild expertgrupp med uppdrag att utarbeta det underlag som energirådet behövde för att kunna fullfölja sitt uppdrag.

För att ytterligare säkerställa att expertgruppens underlag skulle bli allsidigt genomlyst tillkallade jag en särskild vetenskaplig grupp med uppdrag att från vetenskapliga utgångspunkter löpande granska materialet.

Uppdraget redovisades av energirådet till regeringen i november 1986.

Denna redovisning låg sedan bl. a. till grund för den proposition (prop. 1986/87:159) om vissa utgångspunkter för energisystemets omställning som överlämnades till riksdagen i maj 1987 och som riksdagen senare har antagit (NU 1986/87: 7, rskr. 56).

Regeringen tillsatte vidare i maj 1987 en särskild grupp som fick i uppdrag att inom regeringskansliet initiera och samordna de åtgärder som visade sig befogade med anledning av det radioaktiva nedfallet. I gruppen ingår statssekreterarna i statsrådsberedningen, jordbruks-, industri-, civil- samt miljö- och energidepartementet.

På myndighetsplanet uppdrog regeringen åt en grupp generaldirektörer under ledning av naturvårdsverkets chef att samordna frågor rörande kontroll av skadeverkningarna, tillåtna gränsvärden, åtgärder när riktvärdena överskrids samt ersättning till drabbade.

2 Av regeringen och myndigheterna vidtagna åtgärder

Redan kort tid efter olyckan stod det klart att nedfallet av radioaktiva ämnen i Sverige var allvarligare och mera omfattande än i de flesta andra länder i Västeuropa. Det stod också klart att åtgärder behövde vidtas i Sverige för att begränsa de skadliga konsekvenserna.

I avvaktan på att slutlig skadereglering skulle ske beslutade regeringen den 29 maj 1986 att ställa 25 milj. kr. till lantbruksstyrelsens förfogande för förskottsutbetalning till drabbade jordbrukare och till trädgårdsföretagen. Medel anvisades även för inköp av utrustning samt för informations- och utbildningsinsatser vid vissa länsstyrelser. Regeringen beslöt att ersättning skall utgå för produkter från jordbruks-, trädgårds- och renskötselföretag som inte får saluföras på grund av att dessa produkter innehåller högre halter av radioaktiva ämnen än gränsvärdena.

I december 1986 beslöt riksdagen (prop. 1986/87: 18, NU 12, rskr. 97) om olika åtgärder med anledning av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl. Åtgärderna är av tre slag: beredskapshöjande åtgärder, åtgärder för att mildra konsekvenserna av det radioaktiva nedfallet och internationella åtgärder.

Till åtgärderna för att höja beredskapen mot kärnkraftsolyckor hör bl. a. förstärkning av beredskapskompetensen i norra Sverige, utarbetande av en informationshandbok för berörda myndigheter och organisationer, komplettering av alarmeringssystemet runt de svenska kärnkraftverken, automatisering av vissa mätstationer och olika forskningsprojekt.

Riksdagen beslöt därvid bl. a. att anslå medel till statens räddningsverk, statens strålskyddsinstitut och länsstyrelserna för att täcka kostnaderna för olika beredskapshöjande insatser. Vidare beslöts att kärnkraftsföretagen skall finansiera en utbyggnad av alarmeringen vid kärnkraftverken och en komplettering av strålskyddsinstitutets datautrustning för bl. a. stråldosmätning.

Riksdagen beslöt vidare att jordbruks-, trädgårds- och renskötselföretag skall hållas skadeslösa för merkostnader och inkomstbortfall som har uppstått på grund av olyckan.

Inom det internationella atomenergiorganet, IAEA, har med anledning

av Tjernobylyolyckan två internationella konventioner utarbetats – konventionen om tidig information vid en kärnenergiolycka (varselkonventionen) och konventionen om bistånd i händelse av en kärnenergiolycka eller ett radioaktivt nödläge (biståndskonventionen).

Skr. 1987/88:96

Riksdagen har godkänt varselkonventionen och konventionen ratificerades för Sveriges del i januari 1987. Avsikten är att lägga fram förslag om erforderlig lagstiftning och i samband därmed inhämta riksdagens godkännande av biståndskonventionen.

Vid sidan härav reviderar för närvarande en arbetsgrupp det nordiska samarbetsavtalet från den 17 oktober 1963 om bistånd i samband med strålningsolyckor.

Statsråden R. Carlsson, Hellström, Peterson och Dahl anmäler sina förslag. Anförandena och förslagen redovisas i underprotokollen för resp. departement.

Statsrådet Dahl hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad hon och de övriga statsråden har anfört om uppföljning av vissa åtgärder m. m. efter Tjernobyl.

Regeringen beslutar i enlighet med statsrådet Dahls hemställan.

Regeringen beslutar att de anföranden som redovisas i underprotokollen skall bifogas skrivelsen enligt följande

försvarsdepartementet	bilaga 1
jordbruksdepartementet	bilaga 2
industridepartementet	bilaga 3
miljö- och energidepartementet	bilaga 4

Försvarsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 februari 1988

Föredragande: statsrådet R. Carlsson

Anmälan till skrivelse om uppföljning av vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylolyckan

1 Vidtagna åtgärder

1.1 Regeringsbeslut

I propositionen 1986/87: 18 om vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylolyckan (bilaga 1) anförde jag att vissa uppdrag borde lämnas till myndigheterna med anledning av Tjernobylolyckan. Efter riksdagens beslut den 17 december 1986 lämnade regeringen genom beslut den 18 december 1986 följande uppdrag.

Statens räddningsverk skulle

- undersöka möjligheterna att komplettera beredskapen mot kärnkraftsolyckor till att i begränsad omfattning gälla samtliga län. Komplettering- en skulle göras genom att befintlig räddningstjänst- och civilförsvars- planläggning utnyttjades. Vidare skulle riktlinjer för den planläggning av beredskapen i länen mot utsläpp av radioaktiva ämnen som föranleds av räddningstjänstlagen (1986:1102) utarbetas.
- ansvara för att åtgärder vidtas så att länsstyrelsen i Västerbottens län kan samordna kunnandet i länet i fråga om beredskapsåtgärder vid utsläpp av radioaktiva ämnen och i vissa avseenden få jämförbar kompetens med en länsstyrelse i län med kärnkraftverk. Vidare skulle verket ansvara för att instrument för strålningsmätning anskaffas till länsstyrelsen i Västernorrlands län och att erforderlig utbildning genomförs.
- låta utarbeta en informationshandbok för beredskapen mot kärnkraftsolyckor, samt
- låta bygga ut tyfonalarmeringen runt kärnkraftverken, särskilt belysa alarmeringsförhållandena runt kärnkraftverket i Forsmark och fullfölja arbetet med säkerhetshöjande åtgärder avseende telefonalarmeringen vid Forsmarksverket.

Statskontoret skulle

- med utgångspunkt i kravet på kärnkraftsberedskap se över förvaltnings- resurserna vid länsstyrelserna i län med kärnkraftverk. Resultatet av översynen skulle kunna läggas till grund för den kommande uppbyggnaden i övriga län av beredskapen mot utsläpp av radioaktiva ämnen.

I sitt beslut angav regeringen att uppdragen skulle genomföras så snabbt som möjligt. Informationshandboken skulle dock vara klar senast den 31 december 1987.

Vid sidan härom gav regeringen genom beslut den 18 september 1986 styrelsen för psykologiskt försvar i uppdrag att undersöka hur informationsfrågan har lösts av myndigheter och massmedia i samband med Tjernobylolyckan.

Skr. 1987/88:96
Bilaga 1

1.2 Ekonomiska konsekvenser

Genom beslutet den 17 december 1986 anvisade riksdagen 6 milj. kr. för räddningsverkets åtgärder avseende beredskapsplanläggningen, förstärkningen av beredskapen i norra Sverige och utarbetandet av informationshandboken. Genom beslutet bemyndigade riksdagen också regeringen att besluta om föreskrifter rörande avgifter för beredskapsåtgärder, vilka i propositionen avsåg alarmeringen vid kärnkraftverken.

1.3 Räddningstjänstlagstiftningen

Nära sammanhängande med de beskrivna åtgärderna är den nya räddningstjänstlagstiftningen. Den 1 januari 1987 trädde räddningstjänstlagen (1986:1102) och räddningstjänstförordningen (1986:1107) i kraft. Enligt räddningstjänstlagen skall länsstyrelsen svara för räddningstjänsten vid utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning om utsläppet har sådan omfattning att särskilda åtgärder krävs för att skydda allmänheten eller vid överhängande fara för sådant utsläpp.

Länsstyrelsens ansvar gäller oavsett om utsläppet skett inom eller utom landet. Samtliga länsstyrelser skall upprätta en plan för räddningstjänst av detta slag. Planen skall behandla organisation och ledning av räddningstjänsten, samband, strålningsmätning, hur information till allmänheten skall lämnas och andra frågor av betydelse för beredskapen. I de planer som upprättas av länsstyrelserna i län med kärnkraftverk skall dessutom frågor om alarmering, utrymning och utdelning av jodtabletter behandlas. Vid dessa länsstyrelser skall organiseras en personalberedskap. Dessa länsstyrelser och länsstyrelsen i Västerbottens län skall bistå andra länsstyrelser i frågor om räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning. De länsstyrelser som skall lämna bistånd skall behandla frågan om bistånd i sina planer.

1.4 Redovisning av de uppdrag regeringen lämnat

Enligt vad jag har inhämtat är arbetsläget hos myndigheterna beträffande uppdragen följande, i den mån inte redovisning redan skett.

1.4.1 Beredskapen i samtliga län

Räddningsverket har utarbetat riktlinjer för beredskapen mot utsläpp av radioaktiva ämnen genom allmänna råd med kommentarer. Dessa anger

den grundberedskap som skall finnas i samtliga län. Utöver grundberedskapen skall länsstyrelsen i län med kärnkraftverk samt länsstyrelserna i Södermanlands och Västerbottens län ha en högre beredskap. Råden anger också riktlinjer för hur befintlig civilförsvars- och räddningstjänstplanläggning bör utnyttjas. De allmänna råden gäller fr. o. m. den 1 oktober 1987.

För att följa upp länsstyrelsernas arbete med planläggningen har räddningsverket begärt att länsstyrelserna före den 1 april 1988 skall insända sina planer till verket. Verket avser vidare att under våren 1988 utarbeta ett utbildningspaket för länsstyrelsernas övningsverksamhet.

1.4.2 Beredskapsåtgärder i Västerbottens län

Räddningsverket har i en särskild skrivelse till länsstyrelsen i Västerbottens län angivit vilka åtgärder som bör vidtas för att samordna kunnandet i länet. Denna skrivelse är ett komplement till de allmänna råden och sammantaget anges i dokumenten den högre beredskapen som skall finnas i länet. Länsstyrelsen skall till verket rapportera uppbyggnadsläget och det ekonomiska utfallet per den 1 december 1987, den 1 maj 1988 och den 15 december 1988. Den slutliga beredskapsplanen skall insändas till räddningsverket senast den 31 december 1988.

Räddningsverket redovisar också att instrument för strålningsmätning har införskaffats för ca 800 000 kr.

1.4.3 Informationshandboken

Boken kommer att bestå av en del med åtgärdskalendrar (akutdel) och en faktadel, den senare utarbetad av statens strålskyddsinstitut (SSI). Akutdelen har remitterats till berörda myndigheter och organisationer för synpunkter senast den 1 mars 1988. Akutdelen tillämpas under remissbehandlingen. Faktadelen har remitterats av SSI till berörda myndigheter och organisationer för synpunkter senast den 8 april 1988. Manuskriptet kommer under remisstiden att finnas tillgängligt för upptryckning och distribution inom ett dygn i händelse av en kärnenergiolycka.

1.4.4 Alarmeringsfrågorna

Ytterligare tio tyfonaggregat har installerats runt verken Forsmark, Oskarshamn och Ringhals. Härutöver kommer tre aggregat att installeras runt Ringhalsverket. 20 mobila högtalaranläggningar har anskaffats och fördelats så att varje länsstyrelse i län med kärnkraftverk har erhållit fem stycken vardera. Upphandling pågår av två till tre högtalarutrustningar för helikopter. Dessa är avsedda för Oskarshamns- och Barsebäcksverken, där tillgång till polishelikopter finns. Vidare pågår underhandlingar om upphandling av transportabla högtrycksaggregat för alarmering. Vid sidan härav har åtgärder vidtagits för att eliminera risken för falsklarm vid Forsmarksverket.

1.4.5 Förvaltningsresurserna vid länsstyrelserna

Skr. 1987/88:96

Bilaga 1

I juni 1987 redovisade statskontoret uppdraget att se över förvaltningsresurserna vid länsstyrelserna i län med kärnkraftverk. Statskontoret anför i huvudsak följande. Kostnaderna för länsstyrelsernas uppgifter enligt räddningstjänstlagen, dvs. grundberedskapen, bör rymmas inom ramen för de ordinarie förvaltningsresurserna. Länsstyrelserna i län med kärnkraftverk bör få särskilda medel för sin beredskap. Statskontoret föreslår en viss resursnivå vilken bl. a. innebär att en del av den kompensation länsstyrelserna erhåller idag slopas. Statskontoret avslutar med att framhålla att det är angeläget att den kompetens som byggts upp under flera år vid länsstyrelserna bibehålls.

1.4.6 Styrelsen för psykologiskt försvar

I maj 1987 redovisade styrelsen för psykologiskt försvar sitt uppdrag att undersöka hur informationsfrågan lösts av bl. a. myndigheterna i samband med Tjernobylylyckan. Redovisningen har skett genom följande rapporter

- Att administrera det oförutsedda: Om samspelet mellan svenska myndigheter, media och medborgare i samband med Tjernobylykatastrofen
- Att rapportera det oförutsedda: En studie av lokaltidningarnas Tjernobylynyheter
- När det osannolika blev sant: En studie av fyra lokaltidningars rapportering
- Att värdera det oförutsedda: En bedömning av ledarartiklar om Tjernobylysyndromet
- "Ovanligt hög lokal radioaktivitet": En studie av Radio Upplands Tjernobylybevakning
- Tjernobylynedfallet och myndighetsbeskeden: En studie av myndighetsinformation i lokala etermedier
- Att informera om det osynliga: En studie med anledning av broschyren "Efter Tjernobyly"
- Tjernobylylyckan i Moskvas belysning: En studie av sovjetisk information till svensk publik om en nationell katastrof.

2 Räddningsverkets verksamhet i övrigt

I sin programplan 1988/93 föreslog räddningsverket ett övningssystem för kärnkraftsberedskapen bestående av funktionsövningar, stabsövningar och större övningar. Mot bakgrund av att övningar är ett av de viktigaste instrumenten för beredskapen kommer verket att lägga stor vikt vid dessa övningar. Verket avser att självt planera och leda de större övningarna som omfattar den samlade beredskapsorganisationen. I budgetpropositionen (prop. 1987/88: 100 bil. 6) har regeringen understrukit betydelsen av den verksamhet räddningsverket föreslagit.

3 Utredningen (Fö 1987:01) om kärnkraftsberedskapen

Skr. 1987/88:96
Bilaga 1

I november 1986 slutredovisade energirådet sitt uppdrag att bl. a. lämna förslag på åtgärder som ökade säkerheten i Sverige vid kärnkraftsolyckor utomlands. I sin rapport till statsministern anförde rådet bl. a. att beredskapsfrågorna borde övervägas ytterligare i en särskild utredning. Mot bakgrund härav och med hänsyn till att olyckan i Tjernobyl föranlett ett mycket omfattande utrednings- och utvärderingsarbete som delvis fortfarande pågick fann regeringen att det behövdes en samlad bedömning av kraven på beredskapen mot utsläpp av radioaktiva ämnen. En kommitté tillkallades för denna uppgift.

Utredningen (Fö 1987:01) om kärnkraftsberedskapen (ledamöter: f. d. landshövdingen Carl G. Persson, ordförande, riksdagsledamöterna Ingvar Björk, Bertil Danielsson, Birgitta Hambræus, Per Olof Håkansson, Hans Lindblad och Britta Sundin) skall enligt sina direktiv (Dir 1987:28) ge förslag om omfattningen och utformningen av beredskapsorganisationen för kärnkraftsolyckor och till åtgärder för att genomföra förslagen.

Vidare skall kommittén belysa bl. a. vilka krav som bör ställas på strål-skyddsinstitutet i en olyckssituation. Andra uppgifter som nämns särskilt i direktiven är frågor om

- utbyggnaden av förvarningssystemet och resurserna för strålningsmätning,
 - utbildnings- och övningsverksamheten,
 - utvärdering av nuvarande beredskapsorganisation i län med kärnkraftverk,
 - hur civilförsvarets och försvarsmaktens resurser effektivast kan utnyttjas,
 - möjligheterna att utnyttja totalförsvarets frivilligrörelser,
 - de kommunala räddningskårernas möjligheter att medverka i länsstyrelsernas beredskap, och
 - kraven på länsstyrelserna i samband med utsläpp av radioaktiva ämnen.
- Till kommittén har överlämnats bl. a. statskontorets utredning om förvaltningsresurserna vid länsstyrelserna i län med kärnkraftverk.

4 Internationellt arbete

Två av de internationella överenskommelser som refererats i den inledande översikten ligger närmast inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, nämligen biståndskonventionen och det nordiska samarbetsavtalet.

Biståndskonventionen – som träffades hösten 1986 i Wien i IAEA:s regi – innebär att de fördragsslutande parterna skall samarbeta med varandra och med IAEA för att underlätta snabbt bistånd i händelse av en kärnenergiolycka eller ett radioaktivt utsläpp. Det anges i konventionen att parterna får, för att underlätta sådant samarbete, avtala om bilaterala eller multilaterala åtgärder eller där så är lämpligt en kombination av sådana åtgärder

för att förhindra eller begränsa så mycket som möjligt skador på person och egendom eller miljön.

Det nordiska samarbetsavtalet syftar till att underlätta biståndsgivning mellan de nordiska länderna vid strålningsolyckor. På svenskt initiativ revideras f. n. avtalet med utgångspunkten bl. a. att anpassa det till biståndskonventionen och till utvecklingen sedan år 1963.

Avsikten är att lägga fram förslag om erforderlig lagstiftning och i samband därmed inhämta riksdagens godkännande av biståndskonventionen.

Skr. 1987/88:96
Bilaga 1

5 Kostnader

Genom riksdagens beslut den 17 december 1986 anvisades 6 milj. kr. för beredskapshöjande åtgärder. Genom bemyndigandet till regeringen samma dag att besluta om föreskrifter rörande avgifter för beredskapsåtgärder gavs regeringen möjlighet att besluta om finansiering av kostnader för alarmeringen runt kärnkraftverken enligt förordningen (1976:247) om vissa avgifter till statens strålskyddsinstitut. Det uppdrag regeringen i december 1986 lämnade till räddningsverket rörande alarmeringen vid kärnkraftverken skulle genomföras inom en kostnadsram av 5,5 milj. kr.

För övrig verksamhet inom försvarsdepartementets verksamhetsområde gäller följande. De mätningar m. m. som har utförts av flygvapnet har ingått i flygvapnets ordinarie flygmättningsverksamhet. Några särskostnader med anledning av Tjernobylolyckan har därför inte uppkommit. FOA 4 i Umeå har under tiden juni 1986 till januari 1987 utfört mätningar från buss och bil i stora delar av landet. Kostnaderna för denna verksamhet – 677 000 kr. – har ersatts av SSI. Härutöver har åtgärderna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde med anledning av Tjernobylolyckan inte föranlett direkta kostnader. Myndigheternas uppgifter med anledning av bl. a. planläggningen enligt räddningstjänstlagstiftningen har av regering och riksdag ansetts skola ske inom ramen för ordinarie myndighetsanslag. Kostnaderna för den befintliga beredskapsorganisationen vid länsstyrelserna i län med kärnkraftverk finansieras genom avgifter som betalas in enligt förordningen (1976:247) om vissa avgifter till statens strålskyddsinstitut. Utöver vad som nämnts har det inte funnits skäl att med direkt anledning av Tjernobylolyckan ändra dessa avgifter för länsstyrelsernas beredskap.

Utredningen om kärnkraftsberedskapen skall enligt sina direktiv bl. a. pröva i vilken omfattning kostnaderna för att genomföra de förslag kommittén kan komma att lägga, bör betalas av kärnkraftsindustrin.

6 Regeringens beredskap

Redan tidigare hade särskilda åtgärder vidtagits inom regeringskansliet för den händelse en kärnenergiolycka skulle inträffa. Åtgärderna har numera anpassats till erfarenheterna från Tjernobylolyckan.

7 Hemställan

Skr. 1987/88:96

Bilaga 1

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om uppföljning av Tjernobylyolyckan.

Jordbruksdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 februari 1988

Föredragande: statsrådet Hellström

Anmälan till skrivelse om uppföljning av vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylylyckan

1 Inledning

Åtgärder till följd av kärnkraftsolyckan i Tjernoby l har inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde vidtagits i fråga om livsmedelskontrollen, jordbruket, trädgårdsnäringen, fisket, rennärigen, jakten samt i fråga om bär- och svampplockning.

I maj 1986 ställde regeringen 25 milj. kr. till lantbruksstyrelsens förfogande för förskottsutbetalningar till jordbrukare och trädgårdsföretagare som drabbats av kärnkraftsolyckan. I juni 1986 kompletterades beslutet att gälla även renskötsel företag. I september 1986 beslutade regeringen att ställa medel till länsstyrelsernas förfogande för att bekosta ersättningar till älgjägare. Riksdagen beslutade i december 1986 att anvisa 250 milj. kr. för att täcka kostnaderna för nämnda ersättningar (prop. 1986/87: 18 bil. 2, NU 12, rskr. 97). I juni 1987 beslutade riksdagen att ställa medel till förfogande för ersättningar under budgetåret 1987/88 (prop. 1986/87: 150 bil. 5, JoU 28, rskr. 345). I mars 1987 beslutade regeringen att även de som för sin försörjning är beroende av fiske, jakt, bär- eller svampplockning skulle kunna få ersättning.

I budgetpropositionen 1988 har regeringen mot bakgrund av behovet av insatser främst för rennärigen och fisket föreslagit att det för nästa budgetår anvisas medel för ersättningar till följd av kärnkraftsolyckan i Tjernoby l (prop. 1987/88: 100 bil. 11, s. 30).

Sammanlagt har kostnaderna för ersättningar m. m. inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde hittills uppgått till ca 367 milj. kr., varav 218,7 milj. kr. till jordbruket och trädgårdsnäringen, 137,6 milj. kr. till rennärigen, 4,3 milj. kr. till fisket m. m. och 6,4 milj. kr. till älgjägare.

I det följande redovisar jag närmare de åtgärder som har vidtagits och vilka resultat som därvid har uppnåtts samt vilka problem som fortfarande kvarstår för de areella näringarna.

2 Livsmedelsverkets provtagningar

Grundläggande för de åtgärder som har vidtagits är halten av radioaktivt cesium i livsmedlen.

Sedan början av maj 1986 har livsmedelsverket i samarbete med en rad myndigheter, miljö- och hälsoskyddsförvaltningar och analyslaboratorier låtit undersöka tiotusentals prov som misstänkts vara förorenade av det radioaktiva nedfallet. Analysverksamheten har huvudsakligen haft två syften, nämligen att ge underlag för lämpliga åtgärder och konsumtionsråd och att kontrollera livsmedel som finns i handeln.

Den första provtagningen inriktades på importerade varor och ätbara växter som vid olyckstillfället var skördemogna. Därefter togs prov av inhemska vegetabilier, frukt och bär efter hand som de mognade. Polis och jägare engagerades för provtagning av fallvilt och speciella provtagningsprogram upprättades för fisk, vilt, tamboskap och ren.

En särskild arbetsgrupp inom livsmedelsverket har handlagt radioaktivitetsfrågorna. Det har varit en stor mängd förfrågningar via telefonsamtal och brev från andra myndigheter, massmedia och allmänheten. Varje vecka har promemorior distribuerats till ca 800 adresser. Dessa promemorior kombinerades under flera veckor med presskonferenser samt telefonkonferenser med länsveterinärer och miljö- och hälsoskyddsnämnder i de mest drabbade områdena.

Fortfarande pågår provtagning av ren och andra slaktdjur samt av vilt och fisk i vissa delar av Norrland. Vidare undersöks s.k. matkorgar inköpta i olika delar av landet. De är baserade på konsumtionsstatistik. Skolmat analyseras i några kommuner och kostvanor har studerats som underlag för kostrekommendationer och de gränsvärden som ligger till grund för kontrollen av handel och import. Gränsvärden har fastställts med målet att stråldosen från livsmedel bör hållas under 1 millisievert i genomsnitt per år, utslaget på en längre följd av år. Gällande gränsvärden och provresultat kommer senare att redovisas av chefen för miljö- och energidepartementet i en samlad beskrivning av det aktuella kontamineringsläget.

3 Jordbruket och trädgårdsnäringen

3.1 Jordbruket

Dosberäkningar som utfördes i april 1986 av experter från strålskyddsinstitutet, livsmedelsverket och institutionen för radioekologi vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) visade att strålningen från mark och luft inte var något problem om inte ytterligare utsläpp skulle komma att äga rum. Däremot bedömdes att det skulle kunna bli problem med mjölken i områden med de högsta strålningsnivåerna när mjölkarna släpptes ut på bete. Orsaken härtill är att en ko betar av gräs från en stor markyta varje dag och dessutom lätt tar upp radioaktivt jod.

Den 2 maj 1986 uppmanade strålskyddsinstitutet därför landets jordbrukare att vänta med att släppa ut mjölkarna på bete. Rekommendationen gällde hela landet men inte köttjur, ungdjur och får. Efter hand som mätningar av den joniserade strålningen från klippta gräsprover blev klara kunde områden friklassas fram till mitten av maj i takt med normal betesläppning. Det stod då klart att det skulle dröja flera veckor innan mjölk-

korna kunde släppas ut i vissa områden i Gävletrakten och i delar av Uppsala och Västmanlands län. Därigenom skulle många jordbruksföretag komma att drabbas av kostnader och förluster.

Den 15 maj 1986 tillsatte lantbruksstyrelsen en arbetsgrupp, radiakgruppen, med uppgift att ta fram riktlinjer för ersättning till jordbrukare som drabbats av merkostnader till följd av det radioaktiva nedfallet. I gruppen ingick representanter för lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnden i Gävleborgs län, Lantbrukarnas riksförbund och Svenska mejeriernas riksförening.

Radiakgruppen tog först fram ett underlag för rekommendationer om åtgärder för att minska halten av radioaktiva ämnen i vallfodret. Målet var att livsmedelsprodukternas, i första hand mjölkens och köttets, innehåll av radioaktiva ämnen skulle hållas på en så låg nivå som möjligt. Strålskyddsinstitutet hade den 16 maj 1986 angett att riktvärdet för mjölken skulle vara 300 becquerel per kilo (Bq/kg). Rekommendationer utarbetades av arbetsgruppen och beslutades den 21 maj 1986 av lantbruksstyrelsen. Delar av Norrland kunde inte friklassas direkt. Mätningarna visade nämligen att den snö som fanns vid nedfallet inte hade utgjort något skydd. Beredskapen och informationen höjdes därför också i Jämtlands, Västernorrlands och Västerbottens län.

Med lantbruksstyrelsens rekommendationer som underlag utformade lantbruksnämnderna informationsbrev, anordnade informationsträffar och fortsatte med den mycket omfattande verksamheten med att besvara telefonförfrågningar.

Det bedömdes att vissa jordbruksföretag skulle kunna råka i akuta ekonomiska svårigheter på grund av merkostnader och inkomstbortfall. Regeringen beslutade därför den 29 maj 1986 att i avvaktan på reglering av skad ersättningar ställa 25 milj. kr. till lantbruksstyrelsens förfogande för förskottsutbetalningar under budgetåret 1985/86 till drabbade jordbrukare och trädgårdsföretagare. Det skulle ankomma på lantbruksnämnden i berörda län att efter ansökan skyndsamt betala ut förskott. Förskotten betalades ut av lantbruksnämnden och avräknades sedan från den slutliga ersättningen. Närmare föreskrifter härom beslutades av lantbruksstyrelsen den 29 maj 1986 och en annons om möjligheterna att få ersättning infördes i lokaltidningarna den 30 maj 1986.

Inom de områden som inte hade friklassats var situationen då sådan att mjölkproducenter på grund av grovfoderbrist kunde tvingas att släppa ut korna på bete. Lantbruksstyrelsen träffade därför en överenskommelse med Svenska mejeriernas riksförening den 29 maj 1986 om att resp. mejeriförening skulle mäta mjölmängden på dessa gårdar och ta prov för mjölkbedömning enligt rutiner som hade fastställts av jordbruksnämnden. Mejeriföreningarna skulle betala ersättning till sina leverantörer för den kasserade mjölken och i sin tur få ersättning av lantbruksstyrelsen.

En liknande överenskommelse träffades fem veckor senare med Sveriges slakteriförbund, Köttbranschens riksförbund och jordbruksnämnden för att på motsvarande sätt klara ersättningar för slaktdjur som hade kasserats.

I slutet av maj befarade man att grovfodret kunde ta slut för en del

mjolkproducenter. Därför organiserades hötransporter från södra Sverige till de mest drabbade länen. Den 28 maj 1986 utsåg strålskyddsinstitutet särskilda försöksgårdar som släppte ut mjölkkorna inom områden som inte var friklassade. På dessa gårdar följdes upptagningen av radioaktiva ämnen särskilt noga. Lantbruksnämnderna svarade för provtagning. Verksamheten låg som grund för friklassningar fr. o. m. den 12 juni med villkor att särskilda rekommendationer vid vallfodrets skörd och vid betesutnyttjandet iakttogs. Den kraftigaste nedsmutsningen av radioaktivt nedfall fanns nämligen i bottenskiktet av vallarna. Detta var särskilt allvarligt i vallar med ett kraftigt bottenskikt av kvarvarande fjolårsgräs och lång stubb.

I mitten av juni 1986 beslutade lantbruksstyrelsen om rekommendationer för vallskörd och bete i områden som inte hade friklassats den 11 juni. Ett stort och intensivt informations- och rådgivningsarbete startade också i berörda län. Den 25 juni friklassades de sista områdena. Trots bristen på hö i landet hade man lyckats klara grovfoderförsörjningen fram till den försenade betessläppningen. Från mjölkkor som släppts på bete före friklassning kasserades 1,5 milj. kg mjölk motsvarande ett värde av ca 4 milj. kr.

Under den första hälften av juni 1986 upptäcktes att det kunde bli problem med getprodukter i vilka de radioaktiva ämnena ansamlas i getmesen. Getägarna råddes därför att hålla getterna inne eller i rastfälla och utfodra dem med cesiumfritt hö.

I mitten av juni 1986 beslutade regeringen om föreskrifter om ersättning till jordbruks-, trädgårds- och renkötsföretag för kostnader och förluster på grund av radioaktivt nedfall (SFS 1986:621). Lantbruksstyrelsen beslutade om närmare föreskrifter i början av juli (LSFS 1986:19). En särskild informationsfolder utsändes också.

För kor som inte kunnat släppas på bete lämnades ersättning med ett visst belopp per ko och dag.

Prover från det nyskördade vallfodret visade att många genom att följa rekommendationerna för vallskörden hade lyckats bärga ett vallfoder med så pass låg radioaktivitet att riktvärdena för mjölk och kött inte skulle komma att överskridas. Lantbruksstyrelsen utarbetade särskilda anvisningar till lantbruksnämnderna för foderstatsberäkningar med angivande av vilka högsta riktvärden som borde gälla för hö och annat grovfoder för olika djurslag.

Den 27 oktober 1986 beslutade lantbruksstyrelsen om nya regler för ersättningar för bl. a. minskad mjölkavkastning på grund av den försenade betessläppningen, kasserat foder och sanering av vallar genom plöjning eller kaliumgödsling.

Lantbruksstyrelsen beslutade den 16 mars 1987 om nya regler för ersättning vid försenad betessläppning av amkor eller dikor samt för stallutfodring av ungnöt före slakt.

Under sommaren 1987 visade utförda kontroller på låga cesiumvärden. Vid tidpunkten för installningen efter betessäsongen var det emellertid nödvändigt att ta prov på samtliga slaktkroppar i vissa områden. De slaktkroppar som hade för höga värden kasserades.

I fråga om får rekommenderades en tids s. k. saneringsutfodring närmast före höstens lammslakt. Under sommaren hade prov tagits på samtliga lamm och får som slaktades inom de områden som drabbats mest av det radioaktiva nedfallet. Värdena hade ökat något under den senare delen av sommaren förmodligen beroende på sämre bete och, som en följd härav, en hårdare avbetning. Lantbruksstyrelsen beslutade den 5 september 1986 om regler för ersättning för får- och lammkött som måste kasseras på grund av att cesiumhalten översteg 300 Bq/kg. Behovet av rådgivning om fårens utfodring var störst under augusti och september 1986. Lammslakten blev 1–2 veckor försenad. I de fall saneringsutfodring kunde tillämpas blev slakten fördröjd uppemot en månad. Av denna anledning uppstod merkostnader. Antalet kasserade djurkroppar begränsades till 5000 tack vare de åtgärder som sattes in.

Den 27 augusti 1986 beslutade lantbruksstyrelsen om regler för ersättning till getostproducenter för merkostnader och inkomstbortfall i de fall getterna inte kunnat hållas på bete eller rekommenderats fortsatt stallutfodring.

Under hösten 1987 utfärdade lantbruksstyrelsen rekommendationer i samband med lammslakten för att hålla nere kassationen av lammkroppar. Lantbruksstyrelsen kom även överens med Svenska mejeriernas riksförening om ett program för genomförande av erforderliga analyser på mjölk för perioden april 1987–maj 1988.

3.2 Trädgårdsnäringen

I de län som främst drabbades av nedfallet från kärnkraftsolyckan är trädgårdsodlingen begränsad. Olyckan inträffade före den egentliga odlingssäsongen. Dessa faktorer har bidragit till att begränsa förlusterna för näringen. Analysresultat har nästan genomgående visat att halterna av cesium underskrider livsmedelsverkets riktvärde. Enskilda odlare har emellertid upplevt ett köpmotstånd särskilt i fråga om de tidiga grönsakerna i de drabbade områdena. Självplockningsföretag har i många fall haft avsättningssvårigheter. Marknaden har inte reagerat enhetligt. Bidragande orsaker till olikheterna kan vara hur frågan behandlats i lokalpressen. Likaså kan olika marknadskanaler ha påverkats olika.

Den 15 december 1986 beslutade lantbruksstyrelsen om ersättningsregler för trädgårdsföretag för kostnader och förluster på grund av det radioaktiva nedfallet.

3.3 Den fortsatta utvecklingen

Grödor av spannmål, oljeväxter och potatis kan betraktas som problemfria för jordbruket och trädgårdsnäringen.

Vallfodrets cesiumhalt härrörde under år 1986 i huvudsak från gammal förna på vilken en stor del av nedfallet då fanns. Vid 1987 års skörd spelade inblandning av sådan gammal förna en mycket liten roll. Även upptagningen av cesium via rötter beräknas ha varit betydligt mindre år 1987 på

normala fastmarksjordar. På organogena och kaliumfattiga jordar kan dock cesiumupptagningen ha varit stor.

Cesiumhalten i konsumtionsmjölk kunde hållas på en låg nivå, runt 20–30 Bq/kg under år 1986. Under år 1987 var värdet 15–25 Bq/kg.

Under år 1986 kasserades ca 5 000 lamm. Att antalet inte blev större beror på de motåtgärder som vidtogs. För år 1987 beräknas kassationen ha varit ca 1 000 slaktkroppar.

Skr. 1987/88:96
Bilaga 2

3.4 Ersättningar under åren 1986 och 1987

Följande ersättningsbelopp m. m. har betalats ut t. o. m. den 31 december 1987 till jordbruks- och trädgårdsföretag.

Län	1 000 kr.
Uppsala	38 650
Gotlands	6 973
Västmanlands	20 588
Gävleborgs	29 085
Västernorrlands	72 151
Jämtlands	9 360
Västerbottens	17 331
Övriga län	188
Lantbruksstyrelsens kostnader	24 354
Summa	218 680

4 Rennäringen

4.1 Inledning

Det radioaktiva nedfallet efter Tjernobylolyckan drabbade rennäringen i stor utsträckning på grund av lavarnas förmåga att ta upp och under lång tid behålla stora mängder cesium. Strålskyddsinstitutets och livsmedelsverkets provtagningar ledde till beslut om att renar som under sommaren 1986 slaktades inom Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län inte skulle få godkännas som livsmedel. Efter ytterligare provtagningar stod det klart att nedfallet var av större omfattning än väntat. Under hösten 1986 beslutades att provtagning skulle ske även på renar som slaktades i Norrbottens län.

Renskötsel företagen har haft stora problem och har drabbats av merkostnader och inkomstbortfall på grund av de åtgärder som vidtagits i syfte att tillförsäkra konsumenterna livsmedel av god kvalitet. Statsmakternas uttalanden att renskötseln är av väsentlig betydelse för den samiska kulturens fortbestånd har varit utgångspunkten för de insatser som har gjorts för samerna med anledning av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl.

I juni 1986 tillsatte lantbruksstyrelsen en arbetsgrupp, renradiakgruppen, med uppgift att utarbeta förslag m. m. till närmare bestämmelser om ersättning till renskötsel företagen. Gruppen skulle också undersöka förut-

sättningarna för att genom olika åtgärder minska de negativa konsekvenserna av nedfallet för rennäringen. Renradiakgruppen består av representanter för lantbruksverket, livsmedelsverket, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och Svenska samernas riksförbund (SSR).

Skr. 1987/88:96

Bilaga 2

4.2 Den kommersiella renslakten

Lantbruksstyrelsen beslutade att vidta åtgärder så att 1986 års renslakt så långt möjligt skulle kunna genomföras på normalt sätt. Från varje ren togs ett köttprov för analys av cesiumhalten. Kontrollbesiktning skedde i vanlig ordning. När analysen visade ett värde under livsmedelsverkets gränsvärde godkändes och såldes slaktkroppen på vanligt sätt. Vid högre värden kasserades renen och blåfärgades varefter den avyttrades för pälsdjursfoderproduktion.

För att så många renar som möjligt skulle kunna slaktas innan cesiumhalterna hann stiga över gränsvärdet, rekommenderades tidigareläggning av slakt som annars skulle skett senare under hösten och vintern. Ekonomisk kompensation lämnades för inkomstbortfall vid tidigarelagd slakt. Inkomstbortfallet motiverades av lägre slaktvikter hos renarna. Ekonomisk kompensation för de förluster som hade uppstått till följd av slaktförbudet under sommaren lämnades också. För en begränsad tid ersattes renägare även för de sarvar som hade kasserats på grund av brunstluk.

Renägarers ersättning för kasserade renar motsvarade marknadspriset för renkött inkl. moms samt prisstöd. Renägaren fick förskott i normal omfattning. Slaktföretagen fick ersättning för slaktkostnaderna för de renar som inte godkändes.

Under budgetåret 1986/87 slaktades 93 525 renar eller 16 500 fler än året förr. 73 340 av dessa, drygt 78 %, kasserades som livsmedel eftersom cesiumhalten översteg 300 Bq/kg.

Statens kostnader för Tjernobylyolyckan med anknytning till rennäringen budgetåret 1986/87 uppgick till ca 125 milj. kr. Huvuddelen avser ersättning till renägarna och till slakterierna för kostnader för slakt och för analys av cesiumhalten.

Den valda lösningen för slakten innebar att det kasserade renköttet kom till nytta som pälsdjursfoder i stället för att grävas ned. Renägarna kunde göra ett normalt slaktuttag. Ersättningen för de slaktade renarna utbetalades oavsett cesiumhalt på samma sätt som vid normalslakt.

Bl.a. livsmedelsverkets beslut om höjning av gränsvärdet för cesium-137 i renkött till 1 500 Bq/kg har ändrat förutsättningarna. Vissa områden kunde friklassas under år 1987. Analys av cesiumhalten i renköttet från dessa områden behövde därför inte ske. Samtliga samebyar utom två i Norrbottens län friklassades under sarvslakten i augusti och september 1987. I Jämtlands län friklassades tre samebyar. Provtagning i de friklassade områdena visade att cesiumhalten underskred gällande gränsvärde med god marginal.

I de områden som inte kunde friklassas före 1987 års slakt fanns samebyar där cesiumhalten var förhållandevis låg. För att stimulera till en

tidigareläggning av slakten beslutades om kompensation för viktförlust med 3 kr. per kg för de renar som i dessa samebyar slaktades före den 26 augusti 1987. Även i övrigt lämnades samma ekonomiska ersättning som år 1986.

Ett antal samebyar i främst Norrbottens län erbjöds extra kompensation på grund av låga slaktvikter för de renar som slaktades senast under oktober månad 1987. Denna slakt medförde att ett väsentligt antal slaktrenar kunde godkännas som livsmedel.

4.3 Husbehovsslakten

Renkött är traditionellt ett väsentligt inslag i det samiska kosthålllet. Efter som cesiumhalten i renarna steg snabbt under hösten 1986 var det nödvändigt att ge renägarna möjlighet att ta ut hela årsbehovet av matrenar på en gång medan godkända renar ännu fanns att tillgå.

Renägare kunde göra slaktuttag för husbehov ur den egna hjorden och på statens bekostnad få slaktroppen analyserad. I de samebyar där praktiskt taget samtliga slaktroppar väntades bli kasserade kunde renägarna få matrenar från områden med lägre cesiumhalter. Ersättning för transport och frysförvaring av matrenar lämnades av staten.

Renförsöksavdelningen vid SLU gjorde under hösten 1986 försök med utfodring av renar i syfte att minska cesiumhalten. Resultatet var så positivt att samebyar som gemensamt utförde utfodring av renar till husbehov med ingångsvärden på ända upp till 20 000 Bq/kg fick ersättning för detta. Utfodring av husbehovsrenar med så höga halter av cesium fick ske endast efter samråd med lantbruksnämnden. Nämnden svarade för utlåning av krubbor och stängsel. Utfodringsgrupperna fick inte vara större än 20 renar. Staten ersatte foderkostnaderna och de extra kostnader som kunde uppkomma.

Eftersom gränsvärdet för cesium-137 i baslivsmedel fortfarande är 300 Bq/kg har renägarna erbjudits möjlighet att även i fortsättningen anskaffa renar för husbehov med en cesiumhalt understigande 300 Bq/kg. Medlemmar i en sameby kan t. ex. låta hämta husbehovsren kollektivt från de åtta samebyar i Norrbotten där cesiumhalterna hos ren generellt underskrider 300 Bq/kg. Utfodring får även i fortsättningen ske av husbehovsrenar om cesiumhalten uppgår till högst 20 000 Bq/kg.

4.4 Utfodring för att minska cesiumhalten hos renarna

Den slakt som skedde hösten 1986 innebar för renägarna inga väsentliga förändringar jämfört med tidigare år vare sig i det praktiska renskötselarbetet eller ekonomiskt. Att producera pälsdjursföda i stället för ett fullvärdigt livsmedel var emellertid negativt av andra skäl. Därför vidtogs åtgärder för att så långt möjligt öka antalet renar som efter slakt kunde godkännas som livsmedel. De åtgärder det här blev fråga om var helutfodring och tillskottsutfodring samt flyttning av renar.

SLU genomförde försök med utfodring av renar under år 1986. Resulta-

ten av försöken var så positiva att samebyarna under hösten 1986 erbjöds möjlighet att i stor skala helutfodra slaktrenar med ingångsvärden av högst 5000 Bq/kg. Detta värde valdes med hänsyn till att renarna inte bör utfodras mer än två månader i sträck. Varje utfodringsplats fick omfatta högst 500 renar och utfodring fick inte pågå längre tid än två månader för att minska risken för att sjukdomar sprids. Staten ersatte kostnaderna för foder, transporter och övriga kostnader för t.ex. krubbor och hägnads-material. För renägarens merarbete med helutfodringen och för de renar som dog i samband med utfodringen lämnades ersättning.

Helutfodring av slaktrenar kom i gång i en mycket blygsam skala. Endast en sameby i Norrbottens län och tre i Jämtlands län började helutfodra slaktrenar. Totalt rörde det sig om mindre än 2000 renar. Lantbruksnämnden hade räknat med 10000–15000. Orsaken var att många renägare ansåg att de erbjöds helutfodring för sent. De helutfodringar som genomfördes har gett positiva resultat. I Tännäs och Mittådalens samebyar sjönk halten av cesium markant, från i genomsnitt 4000 Bq/kg till mindre än 100 Bq/kg.

För slaktsäsongen 1987/88 har samtliga samebyar inom icke friklassade områden erbjudits möjlighet till helutfodring av slaktrenar. Cesiumhalten får vid utfodringens början inte överstiga 20000 Bq/kg och utfodringen bör inte pågå mer än två månader. Staten betalar ersättning enligt samma principer som föregående säsong.

Tillskottsutfodring bedömdes kunna leda till godtagbara cesiumhalter i renköttet till 1987 års höstslakt. Denna slutsats gällde också de värst drabbade områdena i södra Västerbotten och norra Jämtland. Därför erbjöds 16 samebyar att tillskottsutfodra renar under perioden fram t. o. m. maj månad 1987. Samebyarna utnyttjade denna möjlighet till utfodring i mycket stor omfattning.

Vid tillskottsutfodringen användes ett specialkomponerat foder med kaliumklorid och bentonit. Dessa tillsatser påverkar aktivt utsöndringen av cesium hos renarna. Ersättning lämnades för kostnaderna för fodret och för transport av fodret.

I samband med helutfodring av slaktrenar kan det bli problem vid övergång från lavbete till foder. Hö kan underlätta övergången för renarna men ett tillskott av renlav med låg cesiumhalt ger också god effekt. Renlav kan också användas vid tillskottsutfodring för att locka renarna till foderkrubborna. De sexton samebyarna erbjöds därför att våren 1987 organisera plockning och hemfrakt av renlav från områden med låg cesiumhalt. Ersättning lämnades för säckar, transport av laven samt för resor och traktementen. Möjligheten till lavplockning utnyttjades i mycket stor omfattning.

Helutfodring och tillskottsutfodring möjliggör produktion av renkött som kan godkännas som livsmedel även om cesiumproblemet kvarstår i renbetena under år framöver.

Flyttning av renar till områden med låga cesiumhalter tillämpas under åren 1986/87 och 1987/88. Enligt avtal med domänverket kunde lantbruksstyrelsen upplåta renbete i Älvdalens kommun till två samebyar under vintern 1986/87. Staten skulle svara för ersättning för de merkostnader som

de två samebyarna ådrog sig genom renflyttningen. Upplåtelsen begränsades till 5 000 renar med hänsyn till eventuella konsekvenser för motstående intressen.

Flyttningen av renarna till Älvdalen visade att en ny flyttning bör kombineras med en avslutande helutfodring och slakt på platsen. Cesiumhalten sjönk nämligen från i genomsnitt 12 000 Bq/kg till endast ca 2 000 Bq/kg och någon utfodring av renarna gjordes inte sedan de transporterats till samebyns betesområde.

Sju samebyar i de värst drabbade områdena har vintern 1987/88 erbjudits flyttning till Dalarna med högst 15 000 renar. Staten betalar ersättning för flyttningen med 700 kr. per ren som godkänts vid slakt. Två samebyar har accepterat erbjudandet och låtit transportera ca 12 000 renar till Dalarna.

4.5 Provtagningar på renbetesväxter

Provtagningar på renbetesväxter gjordes kontinuerligt under sommaren och hösten 1986 av renägarna själva. Det främsta syftet var att ge samebyen en uppfattning om vilka beten renarna borde utnyttja inom byns betesområde för att hålla cesiumhalterna så låga som möjligt. Resultaten av provtagningarna kan utnyttjas även i framtiden eftersom skillnaderna i cesiumhalt mellan de olika områdena kvarstår.

4.6 Övriga åtgärder

Samerna har rätt att jaga och fiska inom samebyns betesområde. Även vilt och fisk hade höga halter av cesium under år 1986. Enligt förordningen (1986:690) om ersättning för fällda älgar med för höga halter av radioaktivitet lämnades ersättning för sådana älgar som fällts under tiden den 1 september 1986—den 30 juni 1987 om de förstördes eller togs om hand av slakteri.

Enligt förordningen (1987:64) om ersättning för merkostnader och förluster med anledning av Tjernobylolyckan till dem som för sitt uppehåll är beroende av fiske, jakt, bär- eller svampplockning får ersättning lämnas för merkostnader och förluster på grund av Tjernobylolyckan till den som helt eller delvis försörjer sig på att fiska eller jaga till husbehov eller försäljning, plockar bär eller svamp för försäljning, säljer fiskekort eller odlar sättfisk för försäljning.

Dessa ersättningsbestämmelser tillämpas givetvis även för samerna och kompletterar de bestämmelser som gäller enbart för renskötseln.

4.7 Strålskador hos ren

I massmedia varnades under år 1986 för skadliga strålningseffekter på renarna i de mest drabbade områdena. Renägarna där uttryckte under hösten 1986 oro för att renarna skulle få skador av de höga cesiumhalterna.

Utredningar vid SLU och statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) har visat att inga renar i Sverige riskerar skador på grund av radioaktivitet i

betet. Resultat av experimentell bestrålning av såväl större husdjur som mindre laboratoriedjur visar nämligen att det krävs mycket högre doser radioaktiv strålning än renarna kunde få i sig även i de värst drabbade områdena för att det skall uppstå skador.

Skr. 1987/88:96
Bilaga 2

4.8 Framtida konsekvenser för rennäringen

Radioaktivt cesium kommer med största sannolikhet att finnas kvar i renbetet under lång tid. I stora delar av Norrbottens län härstammar en betydande del cesium-137 i lav och renkött från 1960-talets atmosfäriska atomvapenprovsprängningar. Det nedfallet gav dock låga stråldoser under en lång tid. Tjernobylolyckan innebar högre doser under en kort tid.

Man kan räkna med att Tjernobylolyckans konsekvenser kommer att vara påtagliga för rennäringen under en lång rad år framöver. Förhållandena har emellertid förbättrats mycket snabbare än väntat. Under sarvslakten hösten 1986 då gränsvärdet var 300 Bq/kg kasserades 51 % av de slaktade renarna. Motsvarande tal var för Norrbottens län 21 %, Västerbottens län 98 % och Jämtlands län 100 %. Under sarvslakten hösten 1987, då gränsvärdet var 1 500 Bq/kg, kasserades endast 15 % av de slaktade renarna. Om gränsvärdet hade varit 300 Bq/kg skulle 48 % av renarna ha kasserats. Motsvarande tal skulle i Norrbottens län ha varit 4 %, i Västerbottens län 90 % och i Jämtlands län 93 %.

Under andra halvåret 1987 slaktades ca 35 000 renar, varav 22 500 eller närmare 65 % godkändes som livsmedel.

Som tidigare nämnts var större delen av Norrbotten och delar av Jämtlands län friklassade under sarvslakten år 1987. För vinterslakten 1987/88 gäller för Norrbottens län att samtliga fjällsamebyar utom en samt en skogssameby och fem koncessionssamebyar är friklassade.

Renskötseln fungerar därmed normalt i det område där ungefär två tredjedelar av landets renstam finns.

I de områden där renarna har mycket höga cesiumhalter kommer gränsvärdet inte att underskridas om inte olika åtgärder vidtas. Det är närmast fråga om tidigareläggning av slakt samt tillskotts- och helutfodring. Av de renar från de värst drabbade områdena som nu flyttats till Älvdalen kommer en stor del att slaktas på plats efter en avslutande helutfodring. Deras cesiumhalt kommer att underskrida gränsvärdet.

4.9 Behovet av fortsatta åtgärder

I december 1986 uttalade sig riksdagen för en plan för ett sammanhållet åtgärdsprogram för rennäringen (prop. 1986/87:18, NU 12, rskr. 97).

SSR hemställde i en skrivelse till regeringen i september 1986 att regeringen uppdrar åt lantbruksstyrelsen att utreda och lägga fram förslag beträffande fördyrade levnadsomkostnader, jakt och fiske för avsalu, konsekvenserna av slaktstoppet under sommaren, ökad administration inom samebyarna och riksförbundet samt utvecklingsstöd till samebyarna. Riksförbundet hemställde vidare om införande av renkonto från inkomståret

1986, höjning av prisstödet för budgetåret 1986/87, förslag till renforsknings organisation och lokalisering samt att initiativ tas till en gemensam nordisk-samisk utredning om de långsiktiga konsekvenserna för den samiska kulturen till följd av det radioaktiva nedfallet.

SSR:s förslag aktualiserades i stora delar i samband med riksdagsbehandlingen av nyssnämnda proposition.

Vid behandlingen av propositionen avslog riksdagen motioner om införande av ett renkonto och en höjning av det särskilda prisstödet till rennäringen. Krav på införande av renkonto har därefter avvisats ytterligare en gång. Däremot beslutade riksdagen i samband med behandlingen av budgetpropositionen 1987 om en höjning av prisstödet till rennäringen med 4,7 milj. kr. (JoU 1986/87: 16, rskr. 252).

Regeringen uppdrog den 19 februari 1987 åt skogs- och jordbrukets forskningsråd att efter samråd med lantbruksstyrelsen, SLU och SVA utarbeta ett sammanhållet program för den framtida renforskningen. Enligt beslutet skall bl. a. behovet av nordiskt samarbete inom renforskningen uppmärksammas. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 juli 1988. Därigenom kommer det att skapas ett bättre underlag för en effektiv renforskning och för bedömning av hur dessa resurser skall lokaliseras.

I Finland har renskötselnämnden drabbats av radioaktivt nedfall i förhållandevis ringa omfattning. Något riktvärde för cesium i renkött har inte fastställts. Renkött med en cesiumhalt överstigande 2000 Bq/kg tillåts dock inte komma ut på marknaden. Den finska exporten av renkött har minskat kraftigt på grund av köpmotstånd i Mellanuropa.

I Norge tillsattes en arbetsgrupp för att utvärdera olyckans inverkan på rennäringen och med uppdrag att föreslå åtgärder för att minska skadeverkningarna i största möjliga utsträckning. De norska myndigheterna fastställde sommaren 1986 gränsvärdet för cesium-134 och cesium-137 till sammanlagt 600 Bq/kg. Detta ledde till försäljningsförbud för renkött från stora delar av renskötselnämnden. Efter samråd med Norske reindrifts-samers landsförbund höjdes gränsvärdet i november 1986 till 6000 Bq/kg för att bl. a. produktionen av renkött åter skulle kunna ske på ett normalt sätt.

Förhållandena i de nordiska länderna är således olika och åtgärderna för att komma till rätta med Tjernobylolyckans effekter måste anpassas härtill. Nordiska samarbetsorganet för samespörsmål och renskötselfrågor behandlar frågor gemensamma för rennäringen i Norden och Nordiskt organ för renforskning svarar för samordning av forskning på ren och renskötsel. Tjernobylolyckans effekter på rennäringen har ingående diskuterats vid de sammanträden som hållits. Fortsatta överläggningar av detta slag kommer att ske. Mot bakgrund av vad jag nu har anfört anser jag det inte nödvändigt att tillsätta någon nordisk utredning om de långsiktiga konsekvenserna för den samiska kulturen.

Jag uttalade i min anmälan till budgetpropositionen 1987 att staten som hittills bör ersätta renskötselföretagens inkomstbortfall och merkostnader till följd av Tjernobylolyckan. 5 milj. kr. kommer under en femårsperiod att stå till förfogande för att täcka statens del av kostnaderna för samebyarnas utvecklings- och markanvändningsplanering. Regeringen har anslagit 4 milj. kr. för marknadsinsatser i syfte att öka konsumtionen av renkött.

SSR har avdelat en tjänsteman för att på heltid ägna sig åt de frågor som föranletts av det radioaktiva nedfallet. Kostnaderna härför och styrkta kostnader för samebyarnas eventuellt ökade administration får täckas från anslaget Ersättningar på grund av radioaktivt nedfall.

Statsrådet Göransson har förordnat en särskild sakkunnig för att göra en översyn av den samiska kulturens fortbestånd och utveckling. Effekterna av Tjernobylolyckan i dessa hänseenden kommer att särskilt studeras. Den samiska kulturen i vidare mening bygger ju på de speciella omständigheter under vilka den samiska befolkningen lever. Här spelar därför förutsättningarna för de näringsgrenar som en betydande del av den samiska befolkningsgruppen ägnar sig åt, t. ex. renskötsel, jakt och fiske, en stor roll för samernas liv och kultur.

Genom de samlade åtgärder jag nu har redovisat anser jag rennäringens framtid så långt möjligt tryggad. De speciella problem som kan ha förorsakats enskilda samebyar bör lösas inom ramen för samebyns utvecklings- och markanvändningsplanering.

5 Fisket m. m.

I samband med behandlingen av prop. 1986/87:18 om vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylolyckan uttalade riksdagen att det radioaktiva nedfallet från Tjernobyl medfört stora påfrestningar inte bara för företag utan även för många enskilda i bl. a. skogslänens glesbygder (NU 12, rskr. 97). Dessa personer har ofta en omfattande naturhushållning. För fjällbor och andra som till stor del försörjer sig på att sälja fisk och vilt och på turism har situationen blivit än mer problematisk. Enligt riksdagens mening måste bästa tänkbara hjälp erbjudas berörda personer och företag. Principen måste därvid vara att alla de grupper vilkas försörjningssituation lidit direkt skada genom det radioaktiva nedfallet skall vara berättigade till kompensation.

Cesiumnedfallet efter olyckan i Tjernobyl har orsakat allvarliga problem för *fisket* i sötvatten i Norrland. De hårdast drabbade länen är Västerbottens, Västernorrlands, Gävleborgs och Jämtlands län. Till viss del har även Kopparbergs, Västmanlands och Uppsala län berörts.

Genom förordningen (1987:65) om ändring i förordningen (1986:621) om ersättning till jordbruks-, trädgårds- och renskötsel företag för kostnader och förluster på grund av radioaktivt nedfall har licensierade yrkesfiskare getts möjlighet till ersättning för merkostnader och förluster med anledning av Tjernobylolyckan. Vidare har regeringen i förordningen (1987:64) om ersättning och förluster med anledning av Tjernobylolyckan till dem som för sitt upphålle är beroende av fiske, jakt, bär- eller svampplockning gett möjlighet till ersättning för sådana kostnader och förluster till den som helt eller delvis försörjer sig på att fiska eller jaga till husbehov eller för försäljning, plocka bär eller svamp för försäljning, försälja fiskekort samt på att odla sättfisk för försäljning.

Livsmedelsverket undersökte under år 1986 ett stort antal fiskprover med avseende på radioaktivt cesium. Provtagningen har fortsatt under år

1987. Kommunerna har i de nedfallsdrabbade områdena i stor utsträckning utfört cesiummätningar i egen regi. Resultaten visar att halterna i fisk från många sjöar är mycket höga. Cesiumhalterna stiger i vissa fall fortfarande. Enligt expertis kan höga halter av cesium i fisk förekomma under många år framöver. Livsmedelsverkets beslut den 8 maj 1987 om gränsvärden för cesium-137 i livsmedel innebar oförändrat 300 Bq/kg för fisk fångad i havet. Härmed avses sådana fiskarter som enbart lever i havet exempelvis strömming och torskfiskar. För annan fisk gäller ett gränsvärde på 1500 Bq/kg.

Det är fiskeristyrelsen som beslutar om ersättningar till licensierade yrkesfiskare. Fiskenämnderna har informerat fiskarena om de regler och ersättningsgrunder som gäller. Fram till januari 1988 har 78 823 kr. betalats till drabbade yrkesfiskare. Styrelsen har vidare hållit kontakt med första-handsmottagarna av fisk i berörda län.

Länsstyrelserna i Uppsala, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län har disponerat medel för ersättning enligt förordningen (1987:64) om ersättning med anledning av Tjernobyolyckan till dem som för sitt uppehålle är beroende av *fiske, jakt, bär- eller svampplockning*.

Länsstyrelsen i Uppsala län har totalt betalat ut 23 500 kr. Länsstyrelsen i Västmanlands län har inte haft någon ansökan om ersättning enligt förordningen. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har betalat ut 19 800 kr. Ett 25-tal ansökningar om ersättning finns ineliggande. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har totalt fått in ett 80-tal ansökningar med ett sammanlagt krav på 1,4 milj. kr. Länsstyrelsen i Jämtlands län har behandlat ett 60-tal ansökningar och totalt betalat ut 205 000 kr. Länsstyrelsen i Västerbottens län har hittills betalat ut 1,8 milj. kr. avseende ca 690 ansökningar. Antalet icke prövade ansökningar uppgår till 176. Länsstyrelsen i Norrbottens län hade t. o. m. den 25 september 1987 fått in drygt 600 ansökningar om ersättning varefter beslut fattades i 487 ärenden. Sammanlagt beslutades om utbetalning med 2 064 890 kr., varav ca 10 % rör ersättning för fisk. Resterande avser ersättning för bär och svamp. Besluten väckte uppmärksamhet och ca 4 000 nya ansökningar om ersättning har därefter kommit in.

Totalt har länsstyrelserna hittills betalat ut 4,2 milj. kr.

6 Älgjakten

Även viltet har drabbats av det radioaktiva nedfallet. När älgjakten inleddes i september 1986 visade det sig att många fällda älgar innehöll så höga halter av cesium-137 att köttet inte fick saluhållas som livsmedel. Det ansågs därför föreligga en uppenbar risk att jakten skulle avbrytas om jägarna enbart skulle drabbas av kostnader för jakten. Med hänsyn till att en minskad jakt skulle leda till ökad skadegörelse på skog och ett ökat antal trafikolyckor med älg beslutade regeringen att länsstyrelsen skulle få betala ut ersättning för fällda älgar som innehöll så höga halter av cesium-137 att de översteg det av statens livsmedelsverk tillämpade gränsvärdet för saluhållande av livsmedel. Enligt förordningen (1986:690)

om ersättning för fällda älgar med för höga halter av radioaktivitet lämnades ersättning för sådana älgar som fälldes under tiden den 1 september 1986—den 30 juni 1987 om de förstördes eller togs om hand av slakteri.

Ersättning utgick med 2 200 kr. för vuxen älg och 1 000 kr. för älgkalv. Under den tid ersättning utgick enligt förordningen utbetalades 6 400 400 kr. för totalt 4 060 älgar. 65 % av dessa älgar fälldes i Västernorrlands län. Fällavgift behövde inte betalas för älg vars cesiumhalt översteg gränsvärdet om köttet kasserades.

Cesiumhalten i älgens föda har halverats år 1987 jämfört med året innan. Endast ett fåtal fällda älgar torde ha haft cesiumhalter överstigande 1 500 Bq/kg. Regeringen har därför inte funnit anledning lämna ersättning för sådana älgar år 1987.

Skr. 1987/88:96
Bilaga 2

7 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om uppföljning av Tjernobylolyckan.

Industridepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 februari 1988.

Föredragande: statsrådet Peterson.

Anmälan till skrivelse om uppföljning av vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylyolyckan.

Det radioaktiva nedfallet efter Tjernobylyolyckan drabbade primärnäringsarna på olika sätt, men även en del vidareförädlingsföretag m. fl. fick som en följd härav minskad eller utebliven produktion eller försäljning.

Regeringen gav i september 1986 länsstyrelserna i de mest drabbade länen i uppdrag att inventera vilka merkostnader och förluster berörda företag drabbats av till följd av Tjernobylyolyckan.

I prop. 1986/87:18 föreslog regeringen att ett förslagsanslag om 1 000 kr. skulle anvisas på tilläggsbudget I för budgetåret 1986/87 att disponeras till ersättning för merkostnader och förluster för vissa företag på grund av följd effekter av Tjernobylyolyckan.

För vissa företag var emellertid den ekonomiska situationen så akut att risk för företagsnedläggelse eller uppsägning av personal förelåg. I avvaktan på riksdagens ställningstagande till nämnda propositionsförslag beslutade regeringen därför i november 1986 att ränte- och amorteringsfria lån skulle kunna beviljas till de mest utsatta företagen. Det gällde sådana som vidareförädlade eller bedrev yrkesmässig handel med produkter av ren, bär, svamp, fisk eller vilt. Länsstyrelserna i de fem norrlandslänen samt i Uppsala och Västmanlands län fick möjlighet att bevilja lån inom en totalram av högst 13,1 milj. kr.

Efter riksdagens godkännande av prop. 1986/87:18 (NU 12, rskr. 97) utfärdade regeringen den 18 december 1986 förordningen (1986:1424) om ersättning för merkostnader och förluster för vissa företag på grund av följd effekter av Tjernobylyolyckan. Länsstyrelserna i norrlandslänen, i Uppsala och Västmanlands län samt statens industriverk (SIND) fick rätt att besluta om ersättning till företag inom de branscher som tidigare varit berättigade till tillfälliga lån. Eventuella beviljade lån skulle avräknas från det beviljade ersättningsbeloppet. Enligt den utfärdade förordningen kunde om det fanns särskilda skäl även företag inom andra näringar än de nämnda komma i fråga för ersättning om de hade fått sådana ekonomiska svårigheter att nedläggning eller sysselsättningsminskning på orten hotade. Den period för vilken ersättning kunde lämnas avsåg tiden fram till den 1 juli 1987 och ansökningstiden utgick den 30 september 1987.

Berörda länsstyrelser och SIND har nu behandlat inkomna ansökningar. Totalt har ersättning beviljats med ca 51 milj. kr. till drygt 190 företag. Flest företag, 70 st., fanns inom bär- och svamphantering. Därefter kom

ren- och fiskanknuten verksamhet med vardera 30 företag. Beloppsmässigt svarade renanknuten verksamhet för mer än hälften av ersättningsbeloppet eller närmare 29 milj. kr. Bär- och svamphanteringen fick drygt 11 milj. kr. Fisk- och viltföretag svarade för vardera ca 3 milj. kr. Av övriga näringar kan nämnas turistföretag som fått drygt 1,5 milj. kr. i ersättning.

Genom de insatser för berörda företag som gjorts av statsmakterna och de anpassningsåtgärder som företagen vidtagit har läget för de flesta av företagen nu stabiliserats.

Skrivelser angående fortsatt ersättning för merkostnader och förluster med anledning av Tjernobylyolyckan har inkommit från länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län.

Mot bakgrund av fortsatt höga cesiumhalter i ren och insjöfisk inom vissa områden har jag föreslagit regeringen en viss förlängning av ersättningsperioden och då i första hand för företag som vidareförsäljar eller bedriver yrkesmässig handel med sådana produkter. Regeringen beslutade i februari i år i enlighet med mitt förslag.

För riksdagens information vill jag anmäla att medel för fortsatt ersättning kommer att utbetalas från anslaget under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1987/88 C 10. Ersättning för merkostnader och förluster för vissa företag på grund av földeffekter av Tjernobylyolyckan. Detta anslag tillkom ursprungligen för att möjliggöra utbetalning av ersättning för merkostnader och förluster som inträffat före den av regeringen tidigare fastställda tidpunkten den 1 juli 1987.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om uppföljning av Tjernobylyolyckan.

Skr. 1987/88:96
Bilaga 3

Miljö- och energidepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 februari 1988

Föredragande: statsrådet Dahl

Anmälan till skrivelse om uppföljning av vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylolyckan

1 Internationellt arbete

Inom det internationella atomenergiorganet, IAEA, har med anledning av Tjernobylolyckan två internationella konventioner utarbetats – konventionen om tidig information vid en kärnenergiolycka (varselkonventionen) och konventionen om bistånd i händelse av en kärnenergiolycka eller ett radioaktivt nödläge (biståndskonventionen).

Riksdagen har godkänt varselkonventionen och konventionen ratificerades för Sveriges del i januari 1987. Chefen för försvarsdepartementet har behandlat biståndskonventionen i bil. 1.

IAEA:s arbete med säkerhets- och strålskyddsfrågor har sedan olyckan i Tjernobyl inriktats mot att bl. a. ta fram internationella riktlinjer för grundläggande säkerhetsprinciper i existerande och framtida kärnkraftverk, att lägga fast radiologiska åtgärdsnivåer i samband med en olycka samt internationellt utbyte av säkerhetsrelevant information.

I samarbete mellan IAEA och OECD:s kärnenergiorgan NEA har ett förslag till harmonisering av Paris- och Wienkonventionerna om utomobli-gatoriskt skadeståndsansvar för atomskada utarbetats. Förslaget utgörs av ett gemensamt protokoll som länkar samman de båda konventionerna. Behandling i IAEA:s styrelse resp. NEA:s styrkommitté planeras ske under våren 1988.

Inom OECD/NEA har bl. a. en särskild arbetsgrupp analyserat händelseförloppet i Tjernobyl och dess innebörd för reaktorsäkerheten i OECD-länderna. Arbetsgruppens slutsatser har inte givit upphov till någon omvärdering av det långsiktiga säkerhetsprogram som drivs inom organisationen.

Det nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor, NKA, höll i november 1986 ett expertseminarium om Tjernobylolyckan. Därvid framlades ett antal förslag inom säkerhets- och strålskyddsområdet där ett fortsatt nordiskt samarbete borde övervägas. Flera av förslagen har under år 1987 omsatts i projekt inom NKA:s löpande forskningsprogram eller mellan berörda nordiska myndigheter.

Regeringen har hittills träffat bilaterala avtal med Danmark, Finland, Norge samt Sovjetunionen om informationsutbyte och om varsel i händelse av en kärnenergiolycka.

Markstrålning

Under sommaren 1986 mättes strålningsnivån från marken med flygburna mätinstrument, varefter kartor framställdes över framför allt cesiumbeläggningen.

Flygmätningarna har upprepats över ett begränsat område kring Gävle hösten 1987. Mätningar har dessutom utförts längs ett stråk från Uppsala till Örnsköldsvik. De enda nu kvarvarande radioaktiva ämnena av betydelse är cesium-134 och cesium-137. I genomsnitt uppgår strålningsnivåerna för dessa nuklider till 50 resp. 80 % av föregående års nivåer.

Stråldosen från markstrålningen till personer i Gävleområdet har under åren 1986/87 beräknats till att vara i genomsnitt 0,5 mSv. Till följd av minskningen i strålningsnivåer beräknas motsvarande stråldos under 1987/88 bli ca hälften så stor.

I november 1987 fanns inte tillräckligt underlag för att säkert kunna bedöma om beräkningarna av stråldoserna från marken på längre sikt behöver revideras.

Livsmedel

Enligt livsmedelsverkets beslut den 8 maj 1987 (SLVFS 1987: 4) får bl. a. kött, spannmålsprodukter, frukt och bär utom nötter, köksväxter utom svamp, mejeriprodukter, barnmat och havsfisk inte saluhållas om deras halt av cesium-137 överstiger 300 Bq/kg. Andra slag av livsmedel än de som nämnts får inte saluhållas om halten av cesium-137 överstiger 1 500 Bq/kg.

Enligt livsmedelsverkets beslut den 5 augusti 1987 (SLVFS 1987: 11) får vilda bär som blåbär, hjortron och lingon av 1987 års skörd saluhållas så länge halten av cesium-137 inte överstiger 1 500 Bq/kg.

Livsmedelsanalyserna utförs huvudsakligen av miljö- och hälsoskyddsnämnderna i de nedfallsdrabbade områdena. För mjölk, vilt, fisk och svamp genomför strålskyddsinstitutet och livsmedelsverket riktad undersökningsverksamhet. Vidare undersöks vegetabilier. De s.k. matkorgsundersökningarna görs fortlöpande. De omfattar ett 60-tal basvaror inköpta i den allmänna handeln på åtta olika platser i Sverige. Den senaste undersökningen som gjordes i oktober 1987, visar ett högsta genomsnittligt cesiuminnehåll per "korg" av ca 6 Bq/kg. Med en konsumtion av ca 2 kg livsmedel per dag (inkl. dryck) beräknas intaget av cesium-137 per dag och person via sådana dagligvaror för närvarande till högst 15 Bq.

Cesiumhalterna i t.ex. ren, vilt, insjöfisk och svamp är betydligt högre. Rekommendationer om konsumtionen har därför lämnats.

Cesiumhalten i konsumtionsmjölk har minskat påtagligt under loppet av ett år. I de mest nedfallsdrabbade områdena har cesiumhalten i mjölk sjunkit från 35 Bq/l till under 10 Bq/l.

Spannmål och andra vegetabilier, som odlas på gödslad mark, uppvisar idag mycket låga cesiumhalter.

I Norrbottens län är cesiumhalten i renkött i stort sett lägre än gränsvärdet 1 500 Bq/kg. Inom övriga rennärsområden som svarar för knappt 40 % av den totala renstammen är cesiumhalten fortfarande hög. Cesiumkontrollen måste därför upprätthållas.

Cesiumhalterna i älg är i allmänhet oförändrade jämfört med år 1986. I Gävleområdet, som i genomsnitt haft de högsta halterna, har medelhalter från de fyra första älgjaktsdagarna hösten 1987 rapporterats ligga vid ca 1 400 Bq/kg. Några extremt höga värden har inte registrerats. Övrigt vilt däremot, som rådjur och hare, har visat sig innehålla betydligt högre halter än älg, i vissa fall upp till 10 000 Bq/kg eller mer.

Det största problemet utgör insjöfisk från framför allt östra delen av Gävleborgs län samt hela Västernorrlands län, stora delar av Västerbottens och delar av Jämtlands län. Denna fisk har visat sig innehålla mycket höga cesiumhalter. Problemet med höga cesiumhalter i insjöfisk kommer att bestå under en lång följd av år. Fisk från bräckt eller salt vatten däremot innehåller halter som klart understiger gränsvärdet 300 Bq/kg.

Ett antal svamparter, bl. a. kantareller, har visat sig innehålla höga, ibland mycket höga halter av cesium, ända upp till 20 000 Bq/kg.

Cesiumhalterna i vilda bär låg år 1987 något under 1986 års värden.

De uppgifter om cesiumhalter som nu lämnats utgör en sammanfattning av kontamineringsläget i Sverige hösten 1987, dvs. drygt ett och ett halvt år efter kärnkraftsolyckan i Tjernobyl. Jag kommer att redovisa kontamineringsläget även i andra sammanhang så att regering och riksdag erhåller en så god bild av läget som möjligt.

3 Statens kärnkraftinspektion

Arbetet med säkerhetshöjande åtgärder vid de svenska kärnkraftverken har fortgått med beaktande av de synpunkter som framfördes i rapporten (DsI 1986:11) Efter Tjernobyl. Bl. a. kan följande rapporteras.

Statens kärnkraftinspektion har i en lägesrapport daterad den 8 januari 1988 anmält att arbetet med åtgärder i syfte att ytterligare kunna begränsa utsläpp till omgivningen, ifall ett svårt haveri inträffar i ett svenskt kärnkraftverk, fortskrider planenligt med sikte på slutförande under år 1988. De ändrings- och förstärkningsarbeten som genomförts under åren 1986 och 1987 har redan lett till påtagliga förbättringar av skyddet mot utsläpp vid flera reaktorer.

Insatserna på säkerhetsfrågor som berör samspelet individ – teknik – organisation har intensifierats. Statens kärnkraftinspektion har under år 1987 inrättat en särskild samrådsgrupp för insatserna inom detta område. I gruppen ingår företrädare för driftledningen vid samtliga kärnkraftverk. Områdets betydelse understryks av händelsen i Oskarshamnsverket, block 3, den 24 juli 1987, då man överträdde de säkerhetstekniska föreskrifterna i samband med s. k. lokala kritiska prov. Händelsen ledde, på anmodan av kärnkraftinspektionen, till en översyn av administrativa rutiner för styrning av säkerheten vid samtliga kärnkraftverk. Resultatet av denna översyn utvärderas för närvarande av inspektionen.

Inspektionen har också sett över sin interna beredskapsorganisation. Bl. a. har informationsfunktionerna förstärkts i samverkan med statens strålskyddsinstitut så att de båda myndigheterna i en beredskapssituation kan sätta upp en gemensam informationstjänst med erforderlig kapacitet. Översynen av inspektionens interna beredskapsorganisation fortsätter i anslutning till utredningen (Fö 1987:01) om kärnkraftsberedskapen.

Skr. 1987/88:96
Bilaga 4

4 Statens strålskyddsinstitut

Till statens strålskyddsinstitut har riksdagen på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1986/87 anvisat sammanlagt 38 968 000 kr. (prop. 1986/87: 18, NU 12, rskr. 97 och prop. 1986/87: 109, JoU 21, rskr. 207). Medlen skulle disponeras för genomförandet av följande åtgärder, nämligen: automatisering av strålskyddsinstitutets 25 gammamätstationer för att institutet skall få omedelbar kännedom om ifall strålningsnivån i miljön höjts, utbildning i mätteknik för befattningshavare i länsstyrelser och kommuner i syfte att lära ut vilka mätningar som ur strålskyddssynpunkt är viktiga efter ett radioaktivt nedfall och hur mätresultaten bör tolkas. Samtliga kommuner har därefter tilldelats ett mätinstrument för dosratmätningar och varje länsstyrelse två instrument. Vidare skulle medlen användas för upphandling av diverse mätinstrument för uppföljningsmätningar av betydelse för beredskapen, sammanställning och distribution av ett informationspaket till landets hushåll med redovisning av Tjernobylolyckan och av vilka åtgärder som vidtagits och planerats. Slutligen skulle även forskning och studier som initierats särskilt av kärnkraftsolyckan inkl. studier av allmänhetens reaktioner samt personalförstärkning vid institutet finansieras med dessa medel.

Senare har ännu en gammamätstation installerats vid Ringhals. Automatisering av mätstationerna, som mäter strålning i luft från radioaktiva ämnen, har ägt rum. Inkoppling av larmfunktioner till institutet pågår fram till sommaren 1988. Beslut har fattats om anskaffning av ytterligare fem stationer för placering i södra Sverige.

En omfattande utbildning i mätteknik av anställda i länsstyrelser och kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder avslutades i december 1987.

Informationsbroschyren Efter Tjernobyl har delats ut till landets samtliga hushåll i november 1986.

Forskning som föranletts av Tjernobylolyckan, särskilt studierna av det radioaktiva nedfallets transport och upptag i sjö- och landekosystemen, kommer att fortsätta. Forskning pågår vidare för att öka kunskapen om de grundläggande mekanismer som påverkar depositionen av radioaktiva ämnen (meteorologiska förhållanden, geografiska variationer m. m.). Viss åtgärdsinriktad forskning genomförs i fråga om renarna. Uppföljning av helkroppsundersökningar och några ytterligare studier av människors upplevelser eller oro i samband med olyckan planeras. Vidare sker en översyn av indikeringsystemen av radioaktiva ämnen runt de svenska kärnkraftverken.

Socialstyrelsen har i oktober 1987 redovisat en utredning om jodtablettberedskapen. Styrelsen anser att den nuvarande jodtablettberedskapen är tillräcklig och föreslår därför ingen utbyggnad av denna.

En medicinsk beredskapsgrupp för olyckor där nedfall av radioaktiva ämnen förekommer (C SIV), ansluten till SSF:s analysgrupp, har organiserats i samarbete mellan strålskyddsinstitutet, socialstyrelsen och Stockholms läns landsting. Uppgiften är att ge information till personal inom sjukvårdsområdet samt råd i medicinska frågor vid behandling av patienter som fått höga stråldoser i samband med olyckor.

Genom en höjning av avgifterna enligt förordningen (1976: 247) om vissa avgifter till statens strålskyddsinstitut, den s. k. kärnkraftstaxan, har följande åtgärder finansierats.

Komplettering av befintlig datorutrustning har skett. Kostnaderna innefattar installations- och ombyggnadskostnader.

Utredningen av behovet av dosratmätande instrument har redovisats. Instrumenten – två per länsstyrelse, ett per kommun och till en sammanlagd kostnad av 1.7 milj. kr. – har inköpts och distribuerats.

För riksdagens information vill jag anmäla att regeringen inom ramen för taxehöjningen den 1 juli 1987 för strålskyddstillsyn på kärnenergiområdet engångsvis anslagit 2 milj. kr. för uppföljningsmätningar med anledning av olyckan i Tjernobyli. Medlen har fördelats på skilda projekt. Som tillfällig resursförstärkning till strålskyddsinstitutet under en tvåårsperiod har medel motsvarande tre tjänster – en för ADB, en för radioekologi och en för persondosimetri – anvisats för en kostnad av högst 900 000 kr. per år. Tjänsterna har tillsatts.

Sverige drabbades hårdare än de flesta andra länder i Västeuropa av det radioaktiva nedfallet från Tjernobyli. En rad åtgärder krävdes för att begränsa skadeverkningarna i landet och inte minst för att åstadkomma en bättre beredskap för eventuella framtida kärnenergiolyckor. De åtgärder och utredningsuppdrag som nu genomförts har varit nödvändiga och har också inneburit en fortsättning av vår beredskap mot denna typ av olyckor antingen de inträffar i Sverige eller i utlandet.

Jag vill också erinra om att de mera långsiktiga beredskapsfrågorna på detta område kommer att behandlas i den av regeringen tillsatta utredningen (Fö 1987: 01) om kärnkraftsberedskapen (Dir. 1987: 28). Bl. a. kommer strålskyddsinstitutets ansvar och uppgifter i en olyckssituation därvid att närmare belysas.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om uppföljning av Tjernobylolyckan.

